

Οι αυταπάτες της δωρεάν Παιδείας και τα ιδιωτικά πανεπιστήμια

Οι επιτυχίες του δημόσιου Μπέρκλεϋ μάθημα για την Ελλάδα

Του Χρηστού Παπαδημητρίου*

Εδώ και δύο δεκαετίες ζω στην Καλιφόρνια, την πολιτεία των ΗΠΑ που, αν ήταν ανεξάρτητη (και, εδώ που τα λέμε, δεν ξέρω γιατί δεν το σκέφτεται σοβαρά...) θα ήταν η πέμπτη βιομηχανική οικονομία στον κόσμο: Πρώτη στην ψυχαγωγία (Χόλιγουντ), πρώτη στην υψηλή τεχνολογία (Σίλικον Βάλεϊ). Και πρώτη στην ανώτατη εκπαίδευση! Πέρσι δύο μεγάλες και πολύ έγκυρες έρευνες (από το Τάιμς του Λονδίνου και το πανεπιστήμιο της Σαγκάης) βρήκαν ότι πέντε από τα είκοσι καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου είναι στην Καλιφόρνια!

Και η Ελλάδα; Εδώ τα νέα είναι αποκαρδιωτικά. Δυστυχώς κανένα ελληνικό πανεπιστήμιο δεν κατατάχθηκε από τις δύο έρευνες ανάμεσα στα 300 καλύτερα του κόσμου (δεν ξέρω άλλη ευρωπαϊκή χώρα που να πήγε τόσο άσχημα).

Από τα πέντε κορυφαία πανεπιστήμια της Καλιφόρνιας τα δύο (Στάνφορντ και Καλτέκ) είναι ιδιωτικά. Από την άλλη το δικό μου (το Μπέρκλεϋ) βρέθηκε στην κορυφή, τέταρτο ή πέμπτο στον κόσμο, και το κορυφαίο μη ιδιωτικό! Κι αυτό που με κάνει ιδιαίτερα περήφανο είναι πως το πανεπιστήμιό μου –επαναλαμβάνω, το καλύτερο δημόσιο πανεπιστήμιο του κόσμου– είναι δημόσιο με έναν τρόπο ουσιαστικό, και με ένα χαρακτήρα βαθιά δημοκρατικό (και ακόμα κάπως ανατρεπτικό, 40 χρόνια μετά...). Ανάμεσα στους πολλούς λόγους που έφεραν το Μπέρκλεϋ στην κορυφή είναι και ο αδυσώπητος ανταγωνισμός με το γειτονικό –ιδιωτικό– Στάνφορντ. Πιστεύω ότι, αν η Καλιφόρνια είχε, σαν την Ελλάδα, ένα μεσαιωνικό νόμο που να απαγορεύει τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, ούτε το Μπέρκλεϋ θα ήταν πρώτο, ούτε η Καλιφόρνια θα ήταν η υπερδύναμη που είναι σήμερα στην ανώτατη εκπαίδευση (αλλά βέβαια ούτε και στους άλλους τομείς).

Στην Ελλάδα μπορώ να ανοίξω κάθε είδους επιχείρηση, από αθλητικό σωματείο μέχρι πατσατζίδικο, φτάνει να μην είναι πανεπιστήμιο. Γιατί; Πιστεύω ότι κάθε νόμος που περιορίζει την ελευθερία του πολίτη πρέπει να έχει πολύ γερή αιτιολογία. Ποιοι είναι λοιπόν αυτοί που υποστηρίζουν αυτό τον νόμο; Και με ποιο σκεπτικό;

Η μεσαιωνική διάταξη διατηρήθηκε στην τελευταία αναθεώρηση του συντάγματος, και παρά την πρόθεση των κομμάτων να την καταργήσουν, έπειτα από επιμονή του λόμπι των Καθηγητών. Αυτών των ίδιων που τώρα κατεβαίνουν σε απεργιακούς αγώνες ενάντια στην αξιολόγηση. Οποιος φοβάται την αξιολόγηση, φυσικά και τρέμει τον ανταγωνισμό...

Στην ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση αντιτίθεται και το αριστερό φοιτητικό κίνημα. Μια προσωπική παρένθεση: Εκείνα τα ωραία και πονεμένα και λίγα χρόνια που δίδαξα στο ΕΜΠ τη δεκαετία του '80, το αριστερό φοιτητικό κίνημα (ιδιαίτερα το εκτός κομμάτων) ήταν για μένα μοναδική παρηγοριά σε ένα περιβάλλον εχθρικό. Πολλοί τους κατηγορούν ότι είναι στην ουσία πολιτικοί οργανισμοί, με άποψη επί παντός επιστητού, από ανθρώπινα δικαιώματα και δημοτικές εκλογές μέχρι Τσάβεζ και Ιράκ – κι όχι αυστηρά για τα πανεπιστημιακά. Αλλά εμένα αυτό δεν με ενοχλεί καθόλου, γιατί τα πανεπιστημιακά είναι τα μόνα θέματα στα οποία εγώ διαφωνούσα και διαφωνώ ριζικά μαζί τους. Η άποψή λοιπόν του φοιτητικού κινήματος για το πανεπιστήμιο μπορεί, δυστυχώς, να συνοψισθεί σε δύο αρχές (για λόγους βέβαια κατανοητούς και ανθρώπινους που έχουν να κάνουν με την ιστορική διάρθρωση της κοινωνίας, τη μυωπία που είναι αποτέλεσμα της ετήσιας σκληρής εκλογικής αναμέτρησης, και την ειδική, προνομιακή και βραχυπρόθεσμη σχέση του φοιτητή με το πανεπιστήμιο). Νάτες λοιπόν οι δύο αρχές: (α) Οι σπουδές να είναι ανώδυνες, η αποφοίτηση εγγυημένη κάπου στο βάθος του ορίζοντα, και το επάγγελμα κατοχυρωμένο, και (β) κανείς άλλος να μην έχει αυτά τα προνόμια. Η εναντίωση στα ιδιωτικά πανεπιστήμια είναι λοιπόν δοσμένη, λόγω (β).

Και την εναντίωση αυτή το φοιτητικό κίνημα την εκφράζει τώρα πάλι με τον γνωστό αυτοκαταστροφικό τρόπο – με κινητοποιήσεις που διακόπτουν και περαιτέρω υποβαθμίζουν τις σπουδές. Αν και το ένστικτό μου είναι να χειροκροτώ κάθε φορά που ο κόσμος βγαίνει στους δρόμους, έστω και για τους λάθος λόγους (βλέπε παγκοσμιοποίηση), σε αυτή την περίπτωση πολύ φοβούμαι ότι το τίμημα είναι υπερβολικό και τα περιθώρια ανύπαρκτα.

Το αποτυχημένο κράτος

Και ποια είναι τα επιχειρήματα εναντίον του ιδιωτικού πανεπιστημίου; Πρώτα-πρώτα η προσήλωση –ακόμα– μερικών στο παλιομοδίτικο δόγμα ότι μόνο το Κράτος μπορούμε να εμπιστευθούμε για ένα σωρό δραστηριότητες, από τζόγο και ασφάλιση μέχρι τηλεφωνία και εκπαίδευση. Ένα Κράτος ανίκανο, διεφθαρμένο, βαθιά αντιδραστικό και αυταρχικό, που έχει δώσει τόσες εξετάσεις και έχει αποτύχει τόσες φορές και τόσο παταγωδώς – ιδιαίτερα, όπως είδαμε, στην Ελλάδα ως προς την ανώτατη εκπαίδευση.

Μετά είναι η αυταπάτη της «Δωρεάν Παιδείας». Λες και δεν την πληρώνουν οι φορολογούμενοι, λες και δεν ξέρουμε τους ακραίους παραλογισμούς και σπατάλες όπου μας οδηγεί αυτό το καλοπροαίρετο «δωρεάν»: Στις σοσιαλιστικές χώρες το δωρεάν ψωμί γινόταν ζωτροφή στα αγροκτήματα των αετονύχηδων του Κόμματος, ενώ στην Ελλάδα το δωρεάν πανεπιστήμιο οδηγεί στους αιώνιους φοιτητές και τη διασπάθιση των συγγραμμάτων, μεταξύ πολλών άλλων ευτραπέλων. Παρεμπιπτόντως, οι 40.000 φοιτητές του Μπέρκλεϋ πληρώνουν δίδακτρα, περίπου το ένα τρίτο από αυτά που πληρώνουν οι φοιτητές του Στάνφορντ – αν και βέβαια οι πιο πολλοί έχουν υποτροφίες. Και κανένας τους δεν χάνει ποτέ χρονιά, ενώ με τα χρήματα αυτά το Μπέρκλεϋ διατηρείται το καλύτερο πανεπιστήμιο στον κόσμο.

Αλλά η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση δημιουργεί ανισότητα και δίνει πλεονεκτήματα στους πλούσιους, σωστά; Δυστυχώς στους πλούσιους δεν θα τους λείψουν ποτέ τα πλεονεκτήματα (οι δρόμοι για τα ξένα πανεπιστήμια είναι ανοικτοί, σκεφθείτε μόνο τον πολιτικό αρχηγό που ψηφίσατε στις προηγούμενες εκλογές...). Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να καταπολεμηθεί η κοινωνική ανισότητα είναι η αναβάθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου και της δημόσιας εκπαίδευσης γενικότερα, ώστε να δίνει ουσιαστικά εφόδια που αναιρούν τα πλεονεκτήματα των πλουσίων. Και ο δρόμος για την αναβάθμιση περνάει, όπως είπαμε, από το ιδιωτικό πανεπιστήμιο (και την «εντατικοποίηση», και τα δίδακτρα με υποτροφίες, και το όριο φοίτησης, και...).

Η επαγγελματική κατοχύρωση

Πάντως η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση θα υποσκάψει την επαγγελματική κατοχύρωση, έτσι δεν είναι; Η επαγγελματική κατοχύρωση είναι ηχώ από άλλον αιώνα, που σιγοσβήνει. Στην ευρωπαϊκή Ελλάδα του 2017 αυτό που θα έχει σημασία δεν είναι αν έχεις πτυχίο, αλλά πόσο καλό είναι το πανεπιστήμιο που στο έδωσε (ελληνικό, αγγλικό, σλοβενικό, δεν θα κάνει μεγάλη διαφορά), και τι έμαθες για να το πάρεις το πτυχίο. Επαγγελματική κατοχύρωση στον 21ο αιώνα σημαίνει πανεπιστήμιο αναβαθμισμένο και ανταγωνιστικό.

Αλλά ποια εγγύηση υπάρχει ότι η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα θα έχει την αναγκαία ποιότητα για να βοηθήσει τη δημόσια; Δυστυχώς, καμία. Δεν υπάρχει πιο εύθραυστο –και πιο μακροχρόνιο και πιο πολυδάπανο– εγχείρημα από το να στήσεις ένα καλό πανεπιστήμιο, και στην Ελλάδα συχνά αποτυγχάνουμε σε πολύ ευκολότερα. Αλλά αν το άγχος περί ποιότητας ήταν λόγος απαγόρευσης, τότε ποιος κλάδος θα ήταν ιδιωτικός στην Ελλάδα;

Υπάρχει τελικά ελπίδα μέσα στο πηχτό έρεβος της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης; Η πιο μεγάλη μου ελπίδα είναι το Νέο Αίμα στα πανεπιστήμια (και δεν εννοώ ηλικία). Ανάμεσα στους καθηγητές, αλλά και στους ζωντανούς και έξυπνους φοιτητές, το Νέο Αίμα όλο και πληθαίνει, συχνά δεν μπαγιατεύει και δεν συμβιβάζεται, διψάει για αναβάθμιση του πανεπιστημίου, για εκλογίκευση και εξυγίανση και κάθαρση και διοικητική ανεξαρτησία από το Κράτος. Και καλωσορίζει τη φρεσκάδα και τον ανταγωνισμό και –γιατί όχι;– την επαγγελματική ευκαιρία που αντιπροσωπεύει το ιδιωτικό πανεπιστήμιο.

*Ο Χρήστος Παπαδημητρίου είναι καθηγητής Computer Sciences στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, Berkeley.